

אסון ההישגיות בחינוך

:: שי כהן

התהליך המתרחש כיום בין מורים, מנהלים, פקידים והורים במערכת החינוך הוא דוגמה לדרוויניזם חברתי מהסוג החריף ביותר – כאשר "כישורים" ו"הון אנושי", או אם תרצו – שליטה במתמטיקה ואנגלית, הם קוד הגנום של מאבק ההישרדות הזה. במובן זה, "טבעי" שמי שיש לו משאבים ירצה לתת לילדיו סיכוי יותר טוב בשוק העבודה הברברי – הברירה הטבעית במערכת החינוך היא, אם כן, תולדה של חוקי הגיוגל של השוק שבחוץ.

מי שעוסק בחינוך ערכי וחברתי במערכת החינוך, כמו גם מורים ממקצועות כמו גיאוגרפיה, סוציולוגיה ורבים נוספים, מליץ לא פעם על "מכונת הציונים" לה הפכה מערכת החינוך שלנו. ביקורת על ההישענות ההולכת וגוברת על ציוני בגרות, בחינות מיצ"ב ושאר סטנדרטים הישגיים צרים נשמעת גם מאנשי אקדמיה בתחום החינוך, מהורים מודאגים ומאנשי מקצוע המטפלים בליקויי למידה ובמשכברים נפשיים בקרב בני נוער.

מערכת החינוך הנתונה ללחצים תקציביים מתמשכים, הולכת ומתכווצת סביב מקצועות הבגרות ולימודי המתמטיקה והאנגלית בפרט, בעוד מקצועות כמו גיאוגרפיה נעלמים. בתגובת הכפיון הזו של הגוף החינוכי שותפים גם הורי התלמידים, כפי שאמרה מנהלת בית ספר בכנס של משרד החינוך שנערך באחרונה – "אם אוריד שעה אחת של מתמטיקה ההורים יאכלו אותי, על שעה של גיאוגרפיה או חינוך אף אחד לא ישאל שאלות".

אמירה זו חושפת טפח מהאמת על ההישגיות בחינוך. לא רק פקיד משרד החינוך ושריו הלכו שולל אחר סטנדרטים ומבחנים. הורי התלמידים וכתולדה מכך מרבית התלמידים עצמם אחוזים לא פחות בעבודה הזרה לציוני הבגרות ודירוגי ההישגים. כך גדלים בני הנוער שלנו במציאות בה ציונים הם חזות הכל.

אם נבחן תגובה זו של ציבור הלקוחות של מערכת החינוך ואת האסטרטגיות שמאפיינות את המשרד ומרבית בתי הספר ברצינות, נוכל להבין שזוהי תגובה סבירה למציאות בה פועלת המערכת.

מציאות של אי שוויון קיצוני בחלוקת ההכנסות במשק הישראלי, ומצב בו דינם של מאות אלפי עובדים להיות מועסקים בתת תנאים, ללא הכנסה המקיימת חיים בכבוד וללא בטחון ואופק תעסוקתי, הטילה על מערכת החינוך תפקיד גרוטסקי – זוהי מערכת המיון החברתי של משק ברברי, זאת שמוטל עליה לקבוע (או אולי להצדיק?) מי המעטים שיהנו מביטחון והכנסה ומי יופקרו לשבטם של סוחרי האדם מחברות הקבלן ולתקופות ארוכות של אבטלה ועוני.

לא ניתן "להכין את ילדינו לעולם המודרני" בלי לתהות על קנקנו של העולם הזה, בו אנו בוחרים לחיות. אי השוויון והברוטליות של שוק העבודה אינם תולדה של חוק טבע או מקרה – זוהי מדיניות מכוונת של ממשלות ותאגידים, מדיניות מהפכנית ששינתה את מדינת ישראל בשלושים השנה האחרונות מאחת החברות השוויוניות בעולם המערבי למוכילה בפערי הכנסה ואי שוויון.

הבנת המציאות הכלכלית-חברתית כתולדה של מדיניות היא גם קריאה למעורבות ולמאבק פוליטי וציבורי, לשינוי והכרעה בדרך של חקיקה ומדיניות ממשלתית ובדרך של שינוי יחסי העבודה דרך התארגנות עובדים ואכיפה אזרחית. רק מאבק על דמותה של החברה יוכל לשנות מהיסוד את המכשלות והרדידות שתמונה זו מטילה על כבואתה שבמערכת החינוך.

הסטנדרטים והמבחנים מוצדקים לעיתים, הן על ידי אנשי מקצוע, והן בשיח הציבורי בכואו לדון בחינוך, בצורך העליון של מדידה והשוואה בינלאומית. גם ארגונים חברתיים ואנשי אקדמיה עטים לא פעם, כמוצאי שלל רב, על טבלאות

לא רק פקידי משרד החינוך ושריו הלכו שולל אחר סטנדרטים ומבחנים, הורי התלמידים וכתולדה מכך מרבית התלמידים עצמם אחוזים לא פחות בעבודה הזרה לציוני הבגרות ודירוגי ההישגים. וכך גדלים בני הנוער שלנו במציאות בה ציונים הם חזות הכל.

כמו ששוק העבודה הגלובאלי המתייעל השאיר אותנו עם פחות תנאים אבל גם עם פחות עבודה. כך גם ההישגיות בחינוך משאירה אותנו עם פחות הישגים ופחות חינוך.

אותנו עם פחות הישגים ופחות חינוך. התיקון של מערכת החינוך מהתמכרות לבחינות וציונים ירוש, כך נראה - שינוי של המציאות הכלכלית חברתית עצמה. אולם מערכת תומכת זו היא גם מהעמודים עליהם ניצב הסדר החברתי הממין והממדר, ולכן, זוהי גם זירת מאבק נוספת למעוניינים לראות כאן חברה אחרת, לכידה וצודקת יותר.

מאבק על דמותה של מערכת החינוך מחייב כמובן שינויים ברמה המקצועית ובקביעת מדיניות, אך הוא יכול להתחיל במעורבות היום יומית במערכת עצמה. למשל באפשרות של קבוצת הורים לומר לא לתוכנית התגבור באנגלית, ולומר כן לתוכנית ערכית חברתית או סביבתית בתוכנית הלימודים, באפשרות להציב לצוות בית ספר רף גבוה בנושא שעות המחנך והפעילות בקהילה במקום לעסוק כל היום בחרושת שמועות על המורה לאנגלית הטובה יותר של השכן ממול. המאבק על שוויון חברתי והמאבק על איכות אמיתית של חינוך הילדים שלנו ניצבים אם כן זה בצד זה, מאבקים שכל אזרחי ישראל, הורים ומורים יכולים לקחת בהם חלק.

ההשוואה שמראות עוד ירידה בדירוג העולמי של הישגי התלמידים הישראלים. גם מערכת טיעונים "מדויקת" ובינלאומית כזו - מזכירה לנו קצת טיעונים מהתחום היצירתי של "הגמשת" שוק העבודה. זה עולם גלובלי, אומרת לנו הטבלה (בדיוק כפי שאומרת אחותה הגדולה - טבלת התמ"ג). אנחנו פועלים במציאות שבה אין לנו ברירה אחרת, המפעל הרי יכול ליצר מחר בסין.

ובכן - את האזרחים של מדינת ישראל בדור הבא לא ניתן יהיה לגדל בסין (גם אם השלטון הסיני מוכן יהיה לשקול זאת ברצון).

ניתוח של המציאות הכלכלית הבינלאומית לימד אותנו זה מכבר שהגלובליזציה משמשת לעיתים קרובות כפלטפורמה מהפכנית כמעט בידי קבוצות עלית נצלניות המשתפות פעולה ביניהן ברחבי העולם. מונחים כמו מרוץ לתחתית בהחלט יכולים לשרת אותנו כשאנו מנסים להבין מה קרה לבתי הספר שלנו ולמקצועות ההוראה והחינוך עצמם. כמו ששוק העבודה הגלובלי המתיעל השאיר אותנו עם פחות תנאים אבל גם עם פחות עבודה. כך גם ההישגיות בחינוך משאירה

מאבק על דמותה של מערכת החינוך מחייב כמובן שינויים ברמה המקצועית ובקביעת מדיניות, אך הוא יכול להתחיל במעורבות היום יומית במערכת עצמה, למשל באפשרות של קבוצת הורים לומר לא לתוכנית התגבור באנגלית, ולומר כן לתוכנית ערכית חברתית או סביבתית בתוכנית הלימודים.

שי כהן הוא יו"ר הוועד המנהל של המכללה הכלכלית חברתית וממייסדי ארגון כוח לעובדים.

shay.haifa@gmail.com

קצה הקרחון

דברים בשם אומרם: "מטרידה הרבה יותר היא הדרך שבה הצטברות העושר והכוח הכלכלי בידי מעטים עלולה לאיים על היסודות החשובים ביותר של החברה הדמוקרטית וגם על הכלכלה החופשית והתחרותית בעוד שרוממות השוק החופשי והדמוקרטיה הליברלית היא בפינה של מרבית אילי ההון - הרי שבפועל הם עסוקים במשך חלק ניכר מזמנם בניסיון לעקוף את הדמוקרטיה ואת הכלים שבהם השלטון מבקש להכניס תחרות והוגנות בשוקים שבהם הם פועלים. העיסוק האינטנסיבי של התקשורת בפערים החברתיים ובהתעשרותם של מעטים אינו מטריד את עשרת או 20 או 30 אנשי העסקים העשירים והחזקים בישראל. אולי הוא אפילו משרת אותם, שכן הוא מסיט את הדיון מהדרך שבה חלקם צוברים את העושר והכוח שלהם ומשמרים אותם: עקיפת הדמוקרטיה, קניית העיתונות והחלשת הרגולציה המבקשת להטמיע תחרות הוגנת בעסקים שלהם". (גיא רולניק, 4.7.08, TheMarker Week).